

des Communautés lutbériennes des ambassades de Suède et du Danemark à Paris de 1679 à 1810, utgivna 2002, omfattar två band. Vad som bjuds i den här föreliggande boken är en notapparat och en kronologisk, parallell tabell över Sveriges och Danmarks regenter, Paris-ambassadörer och pastorer vid de svenska och danska, som vi sett till väsentlig del tyskspråkiga kapellen, för den studerade epoken. Kanske kunde också en mera utbyggd kommentar rörande vissa titlar och institutioner och hur dessa bäst ska översättas och förstås ha varit på sin plats. Författaren tycks ibland ha haft svårt att skaffa sig exakta upplysningar om stavningen av de nordiska sändebudens namn, liksom om deras titlar och verksamhetsår, data som i förekommande fall hade kunnat korrigeras och kompletteras i den svenska utgåvan. Men oavsett vad man gör för att "normalisera", är och förblir praxis rörande just stavningen av äldre egennamn som bekant lite svävande.

Sven Björkman

Sean A. Eddie, *Freedom's Price: Serfdom, Subjection, & Reform in Prussia, 1648–1848* (Oxford: Oxford University Press, 2013). 384 s.

Når vi taler om frihed gennem historien, er vi ofte prægede af en moderne opfattelse af frihed som en udelukkende moralsk kategori. Sådan har opfattelsen dog ikke nødvendigvis altid været. I indledningen til bogen *Freedom's Price* vender den britiske historiker Sean Eddie da også med det samme vores almindelige antagelser på hovedet med erklæringen: Før frihed blev en menneskeret, var det en handelsvare. Netop frihed som handelsvare, som økonomisk kategori, er hvad Eddie har sat sig for at belyse gennem et studie af det Preussiske landvæsen fra den Westfalske fred i 1648 til de omfattende landbrugsreformer i begyndelsen af det 19. århundrede.

Overordnet er der altså tale om et primært økonomihistorisk studie. Sideløbende med bogens egentlige hovedtema har Eddie dog også et klart mellemværende med den eksisterende forskningstradition. Som det er mange bekendt, har den tyske historieskrivning gennem de sidste 70 år stået overfor adskillige fortolkningsproblematikker. Dette gælder i allerhøjeste grad også den historieskrivning, der knytter sig til den preussiske historie. Siden 1945 blev denne i høj grad præget af at være en fortælling om Tysklands vej til skam og nederlag. Preussen var blevet en idé, der skulle fjernes. Den nyere generation af historikere har dog forsøgt at udfordre dette billede og det er netop denne nyere, såkaldte revisionistiske retning i forskningen, Eddie med egne ord skriver i forlængelse af. Af denne grund har forfatteren givet diskussionen med forskellige tidligere tolkninger i forskningslitteraturen en fremtrædende plads gennem hele fremstillingen.

Bogen, der er skrevet på baggrund af Eddies ph.d.-afhandling, er disponeret i tre hoveddele. I den første del, omhandlende godsets økonomi, analyserer Eddie det preussiske godssystem gennem det 18. århundrede med henblik på at forklare dets iboende økonomiske rationale; både set fra statens fiskale synspunkt og godsejerens og bøndernes indbyrdes interesser, forpligtelser og udbytter i systemet. Fremfor at se godset som en legaliseret kontrol med befolkningen, advokerer Eddie for at anskue det som et økonomisk system baseret på fordeling og bevaring af kapital med gensidige rettigheder, ansvar og udbytte. Det er således et centralt sigte hos Eddie at se adlen og godsejerne som mere end blot privilegerede og undertrykkende overherrer. Deres forpligtelser og ansvar overfor bønderne, såsom beskyttelse, kompensation og vedligeholdelse af bøndernes jord, gik i samtiden under betegnelser som *Konversation* og *Bauernschutz*. I forskningen er disse begreber ofte blevet afvist som værende rent teoretiske og fjerne fra almindelig praksis,

men ved at anskue dem som en art forsikrings- eller finansieringspolitik, forsøger Eddie at geninstallere dem som centrale for forståelsen af godets opretholdelse og drift. Bønderne kan ligeledes ikke reduceres til blot at være undertrykte og ufrie, idet de faktisk formåede at drage store fordele ud af deres situation.

Videre behandler Eddie i den anden del de preussiske landbrugsreformer i begyndelsen af det 19. århundrede. Efter en større agrarøkonomisk krise som følge af nederlaget til Napoleon ved Jena i 1806 var behovet for nye reformer tvingende. Med oktober-dekretet af 1807 faldt de gamle feudale restriktioner, og bønderne blev givet fri bevægelighed. Med et nyt dekret i 1811 og en revision i 1816 blev disse reformer radikaliseret. I håbet om bedre økonomisk cirkulation fik bønderne endnu større frihed og selvejerskab. Det er Eddies argument, at disse reformer i langt højere grad var økonomisk fremfor moralsk motiverede, blandt andet idet de kan ses som et forsøg på at ophæve princippet om Konversation så omkostningsfrit som muligt. Personlig frihed for bønderne kom først, da ufrihed ikke længere var økonomisk fordelagtig. I den tredje og konkluderende del forsøger Eddie at sætte reformerne ind i en bredere europæisk kontekst med sammenligninger til Skotland, Østrig og Frankrig. Eddies overordnede vurdering af de preussiske reformer er positiv; de beskyttede bønderne på en måde, som de skotske reformer ikke formåede, de var ligeså retfærdige og effektive som de østrigske og ikke desto mindre ligeså radikale som de franske. I det lange løb formåede den preussiske stat generelt at beskytte sin bondestand gennem kriser og krige.

Freedom's Price er en både kompetent og overbevisende bog. Eddie leverer adskillige grundige, kildenære analyser og interessante forskningsdiskussioner. Nogle gange kan det dog virke uklart, hvad forfatteren egentlig forstår ved frihed som handelsvare og dette overordnede ærinde tabes ofte af syne i de mange kildenære diskussioner. Der er langt

fra tale om en introducerende bog og for at få det fulde udbytte, kræver det nok et vidst forhåndskendskab til perioden og dens tilhørende forskning. Eddies fremstilling er stærkt præget af hans anliggende med den eksisterende forskning. Bogen henvender derfor til et relativt snævert publikum, der til gengæld vil kunne få stort udbytte ud af bogens diskussioner. På et overordnet plan giver bogen dog også stof til eftertanke udover dens specifikke emne for eksempel til forskere, der beskæftiger sig med de skandinaviske landes økonomiske og agrare historie.

Eva Krause Jørgensen

Cecilia af Forselles & Tuija Laine (eds.), *The Emergence of Finnish Book and Reading Culture in the 1700s* (Helsinki: Finnish Literature Society, 2011). 151 pp.

The Emergence of Finnish Book and Reading Culture in the 1700s is a compilation of six articles mainly dealing with eighteenth-century Helsinki, book owners and mobility of books. Each article has a different approach to the theme concentrating on a certain literary genre or social group. The book has been previously published in Finnish in 2008. According to the introduction the aim of the book is to answer such questions as what kind of literature did people read in different estates, who bought and used books and what for?

In addition to the actual introduction the six authors have together written a short overview of available sources on history of the book in Finland. This joint text also works as a short introduction to book historical research and its methods. The authors claim that it is possible to find out what kind of ideas, values and knowledge were available for readers in the eighteenth century by looking at the mobility and ownership of books. The short